

Prof. RNDr. Lubor Žák, CSc. odešel (* 29. červenec 1925 Praha - † 6. srpen 2008 Praha)

Dne 6. srpna 2008 zemřel po těžké nemoci v Domově sv. Karla Boromejského v Praze - Řepích prof. RNDr. Lubor Žák, CSc. smířen s Bohem i lidmi. Do posledních dnů si zachoval čistou mysl a mimo jiné probíral svůj rukopis o geologii Železných hor. S naším vynikajícím učitelem a přítelem jsme se rozloučili dne 13. srpna 2008 ve 14 hodin v nové obřadní síni v Praze na Olšanech. Páter František Petr Houška (františkán) nad rakví zesnulého pronesl tato slova:

Drazí přátelé,

Vítám Vás všechny při tomto rozloučení se zesnulým panem profesorem RNDr. Luborem Žákem, CSc.: vítám členy rodiny a příbuzenstva, známé z kostela Na Habrovce a jeho přátele a spolupracovníky z vědeckých oborů a univerzitního prostředí.

Připadl mi úkol, k němuž se však necítím dosti kompetentní, abych krátce připomněl jeho činnost. Zesnulý po absolvování vysokoškolských studií zaměřil se na geologické disciplíny, zejména obor mineralogie. Dosti záhy byl ustanoven výpomocným asistentem, později odborným asistentem a konečně docentem pro obor mineralogie a v devadesátých letech jmenován profesorem. Věnoval se průzkumu rudního ložiska v Železných horách a jeho vědecký zájem také patřil severozápadním Čechám. V roce 1982 byla jeho práce oceněna stříbrným odznakem Přírodovědecké fakulty UK.

Jako člověk byl vždy příjemný a ochotný poradit svým mladším kolegům.

Byl i hluboce věřícím a cítil s potřebnými lidmi. Proto se zapojoval do dobročinné akce „Lidé v nouzi“ a na budování studní v Africe přispíval značnými částkami v rámci iniciativy „Voda pro Afriku“.

Příklad jeho života je pro nás inspirující a povzbuzuje nás, abychom i my žili pro druhé.

Po modlitbách doprovodili přítomní s páterem Františkem rakev se zesnulým k rodinné hrobce. Ceremoniál posledního rozloučení byl doprovoben slovy pátera Františka.

Pan profesor Žák spojoval ve svém životě vědu a víru. Odešel od nás posílen svátostmi, zcela připraven. Křesťané se za mrtvé vždy modlíli, tak jako my dnes zde. Ale církev nikdy nepřála tomu, aby se těm modlitbám díval až příliš smuteční ráz. Vždyť každá modlitba je síla, která mění skutečnost. A zvláštní moc patří modlitbě, kterou inspiruje láska. Modlitba za zemřelé pomáhá, abychom tak řekli – ze tma do světla, ze smrti do věčného života, ve který my křesťané věříme na základě Ježíšových slov: „Já jsem vzkříšení a život ...“ (Jan 11, 25). Kropíme-li rakev a hrob svěcenou vodou, je to především připomínka křtu, který otevírá člověku bránu do Božího království a vytrvá-li člověk na správné cestě, dosahuje cíle. A tak pouhý smutek nad zemřelým by nebyl křesťanský. Ale naproti tomu okázala radost by byla nepřírozená. Vždyť i Ježíš zaplakal nad hrobem svého přítele Lazara, nestyděl se za to, že mu je smutné to, co smutné je. Ale přesto byl rád, že mohl Lazara vyvolat k životu. A tak i naše modlitby za zemřelého musejí mít účast a Ježíšově síle a tedy i na jeho radosti.

Básník to vyjádřil asi takto: „V nebeském domově u večer žití se sejdemé zas: kdo by se děsil, kdo by se třás?“

Aby se tak stalo, ožívujeme svou víru a žijeme podle Božích přikázání!

Amen.

Podrobnosti z životní pouti zesnulého a o životě ve vědě byly již několikrát publikovány (Paděra 1985; Litochleb 1995; Kašpar 2005a,b). Přesto si dovoluujeme připomenout některé významné životní a vědecké události v životě prof. Žáka.

Láska k přírodě, zprvu živé, posléze neživé, vyústila ke sběru nerostů a posléze ke kariéře vysokoškolského učitele mineralogie. Bylo to v roce 1940. Na počátku sbírání se věnoval sběru estetických ukázek minerálů, později však při této činnosti převládl odborný zájem. Také podpora v tomto zájmu dědečkem panem Jaroslavem Ctiborem (inženýr vodních staveb) byla vzpruhou a pevným bodem nadaného mladého sběratele.

Po studiích na reálném gymnáziu v Pardubicích, které ukončil maturitou 17. 5. 1944, se v letech v roce 1945 stal studentem tehdejší geologicko-geografické fakulty Univerzity Karlovy. K tomuto rozhodnutí podstatnou měrou přispěl prof. Kettner, který L. Žáka během prázdninového terénního geologického mapování blíže poznal a podnítil ho ke studiu na fakultě. Studoval učitelkou kombinaci přírodopis-chemie. Osobnost prof. RNDr. Františka Slavíka hluboce ovlivnila mladého studenta. Studium mineralogie se tak stalo jeho hlavním cílem. Profesor RNDr.

Obř. 1 Zátíší s křížem, obrázkem papeže Jan Pavla II a oblíbenými nerosty a horninami z Železných hor a Markovic. Byl prof. L. Žáka, březen 2008. Foto M. Fišera.

April 21, 1971

CHEMICAL ABSTRACTS SERVICE
A DIVISION OF THE AMERICAN CHEMICAL SOCIETY

Dear Abstractor or Section Editor:

We are pleased to send you the enclosed pin and certificate along with our grateful thanks as a small recognition of your long and loyal service to Chemical Abstracts.

The service pins have been designed with two types of clasps, a lapel pin for the gentlemen and a dress pin for the ladies. In mailing nearly 900 pins, it is likely that we will make a few errors. If we have sent you the wrong type of pin, please let us know, and we will replace it immediately.

Similarly, some errors in the hand lettering of the names on the certificates may have escaped our attention. If the name on the enclosed certificate is incorrect in any way, please notify us, and we will send you a corrected certificate.

We realize that your important contribution to the continuing success and existence of Chemical Abstracts is much more valuable than these small tokens. We hope you will use them with pleasure and we look forward to many continuing years of work together.

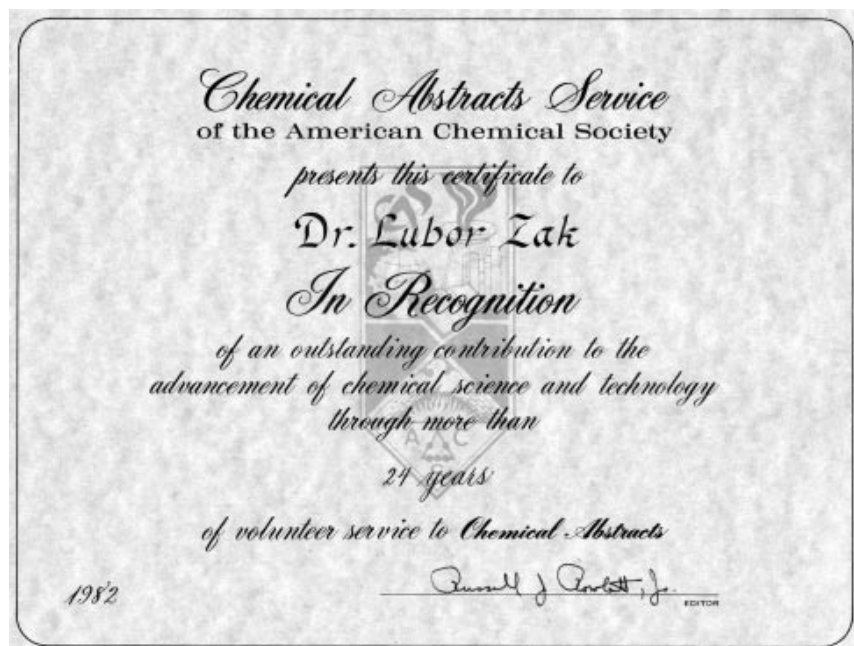
Very truly yours,

Russell J. Rowlett, Jr.
Editor

RJR:so
Enc.

THE OHIO STATE UNIVERSITY · COLUMBUS, OHIO 43210 · 614/422 5022

Obr. 2 Žádost Russela J. Rowletta, Jr. prof. L. Žákovi o spolupráci pro Chemical Abstracts Service (duben 1972).

Obr. 3 Certifikát k činnosti prof. L. Žáka v rámci Chemical Abstracts Service (1982).

Jaromír Koutek a profesor RNDr. Jiří Novák, po lidské a odborné stránce vynikající učitelé té doby, dali našemu studentovi, posléze asistentovi a odbornému asistentovi, mnoho podnětů k jeho vědecké práci. Věkově blízcí spolustudenti - Karel Paděra, Jan Kutina a Jan Hus Bernard - můžeme s určitou nadsázkou říci „Tři mušketýři“ - se stali jeho blízkými přáteli, oponenty a inspirátory. Snad také proto, že všichni **čtyři** byli (jsou) nadšenými sběrateli nerostů.

Z rozboru více jak osmdesáti publikací prof. Žáka můžeme vysledovat tři hlavní tematické oblasti. V první řadě jsou práce o mineralogických poměrech pyrit-manganového ložiska ve Chvaleticích a okolí, druhá se týká mineralogie cín-wolframového ložiska Krupka a třetí je zaměřena na výzkum nerostů ze skupiny bismutin-aikinit.

Práce, týkající se pyrit-manganového ložiska ve Chvaleticích, jsou vedle podrobných paragenetických studií zaměřeny na podrobný popis jednotlivých minerálů, např. jsou to apatit, sfalerit, alabandin, dravit, pyrofanit, rodonit, pyroxmangit, tefroit, rodochrozit, kutnohorit, Bamuskovit, spessartin. Melanoflogit je na této lokalitě výjimečný. Vynikající studie o melanoflogitu (Žák 1972), na tehdejší dobu světové úrovně, byla také výsledkem spolupráce amatérského sběratele a mineraloga-profesionála. Ze vzpomínek na sběratele nerostů, které prof. Žák znal, napsal ve svém profilu sběratele nerostů pro připravovanou publikaci „*Sběratelé nerostů Čech, Moravy a Slezska*“ o nálezu melanoflogitu toto: „...z mimopražských sběratelů mimo jiné bych rád uvedl zvláště pana M. Duchoně z Hradce Králové, který nezištně mi věnoval pro vědecký výzkum jedinečný nález melanoflogitu z Chvaletic, ...“ V nálezové zprávě o výskytu melanoflogitu ve Chvaleticích (Žák 1967) označuje M. Duchoně jako nálezce. Zde si třeba uvědomit, že tento nález melanoflogitu ve Chvaleticích byl teprve druhý na světě.

O mineralogických poměrech Sn-W ložiska Krupka publikoval prof. Žák jak jednotlivé popisy minerálů (empektit, dále souborně bismutové minerály, topaz), tak souborné práce týkající se geneze ložiska (např. studie z roku 1967: Zur Genese der Lagerstätte Krupka; *Freiberg. Forsch. - H, R. C* (C 218), 53-61). Dále se věnoval pro-

Obr. 4 Prof. L. Žák s paní Strunzovou, Dr. Strunzem a Dr. Čechem ↑
19. května 1970. Z archivu prof. RNDr. F. Čecha.

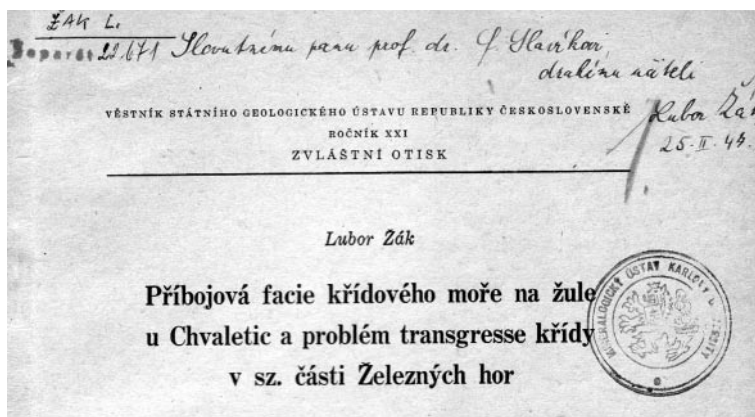
Obr. 5 Prof. L. Žák s paní Strunzovou při udílení Bořického medaile
19. května 1970. Z archivu prof. RNDr. F. Čecha.

blematicke ložiska molybdenitu a živce (dvě studie z roku 1966 - *Sbor. Nár. Mus. (Praha), Ř. B 22*, 89-132 a *Acta Univ. Carol., Geol.*, 3, 167-195).

Výzkum nerostů ze skupiny bismutin-aikinit byl obohacen o nález a popis nového nerostného druhu této skupiny, a to krupkaitu (Žák et al. 1974). Práce z roku 1980 je věnována izomorfismu a polymorfismu bismutin-aikinitové řady.

Při prohlídce soupisu prací prof. Žáka si uvědomujeme, že již během studia na fakultě v letech 1945 - 1952 publikoval 11 publikací, z nichž jmenujme práci J. Koutka a L. Žáka (1951): Předběžná zpráva o žíle s antimonovými rudami na magnetovcovém ložisku ve Vlastějovicích v Posázaví (*Věst. Ústř. Úst. geol.* 26, 358-360). To, že prof. Koutek přizval mladého studenta (25letého) ke spolupráci, svědčí o jeho výborných kvalitách jako mineraloga. Další dvě publikace prof. Žák z tohoto období - *Paragenese manganatých uhličitánů chvaletického rudního ložiska* (1950) a *Sfalerit a apatit z Chvaletic v Železných horách* (1952), obě publikované v *Rozpravách České akademie Věd*, jen dotvrzují jeho výjimečné schopnosti práce v mineralogii.

Prof. L. Žák stál při nálezů a následně u podrobného popisu minerálů (se spoluautory) nových pro mineralogický systém. Jsou to: **kettnerit** (Žák, Syneček 1956; vzorek věnován prof. Žák v roce 1959, inv. č. P1N 43 298 - není známo, jde-li o holotyp), **krupkait** (Žák et al. 1974; vzorek tohoto minerálu daroval prof. Žák v roce 1976 Národnímu muzeu; inv. č. P1N 61 919 - není známo, jde-li o holotyp), **padérait** (Mumme, Žák 1985) a **makovickyit** (Žák et al. 1994 Jde o **HOLOTYP** z lokality Mina Baita, Baita Bihorului; inv. č. P1N 82 888). V jiném případě, jde o minerál molybdit (Čech, Povondra 1963),

Obr. 6 Záhloví první publikované práce prof. L. Žáka z roku 1946 s věnováním prof. F. Slavíkovi.

Obr. 7 Textury žil alpské paragenese z Markovic. Byl prof. L. Žáka, březen 2008. Foto M. Fišera.

měl prof. Žák ještě tento nepopsaný minerál v ruce před jeho popsáním. Cituji z výše uvedené publikace Čecha a Povondry (1963): „... V nedávné době dostal prvý z autorů této práce od kol. doc. dr. L. Žáka z Mineralogického ústavu Karlovy university v Praze k bližšímu prozkoumání vzorek greizenové horniny s jemně jehličkovitým až tence tabulkovitým neznámým minerálem. Vzorek pochází z Krupky v Krušných horách a byl dr. L. Žákovi předán známým sběratelem nerostů p. B. Mühlsteinem z Děčína...“ Opět spolupráce amatérského sběratele s profesionály přinesla ovoce.

Prof. Žák přispíval v letech 1960 až 1980 do *Chemical Abstracts Service* (pro Division of the Chemical Society) anglickými abstrakty prací českých geologů a hlavně mineralogů, kteří publikovali v *Časopisu pro mineralogii a geologii* (později *Journal of the Czech Geological Society*). V letech 1980 až 2000 prováděl tutéž činnost pro *Mineralogical Abstracts*. Touto činností významně přispěl ke známosti českých mineralogů a jejich prací ve světě.

Dobročinnost prof. Žáka je méně známou stránkou jeho osobnosti, mající nepochybně přímou souvislost s jeho životem v křesťanských zásadách. V rámci „Křesťanské mezinárodní solidarity“ - Christian Solidarity International - jsou uvedeny dary prof. Žáka ve *Zpravodaji* tohoto seskupení v ročníku 15, č. 5-6 (2005) a ročníku 16, č. 1 (2007). Prof. Žák dále přispíval nadačnímu fondu „Betlém nenarozených“ a „Fondu ohrožených dětí“ (dar v roce 2005 - viz *Zpravodaj* č. 1, 2006).

Prof. Žák byl též činný v oblasti křesťanského písemnictví. Písemným příspěvkem se připojil k veřejné diskusi k dokumentu „*Žeň veřejné diskuse k listu Pokoj a Dobro*“, který byl posléze schválen na plenárním zasedání České biskupské konference v Hradci králové ve dnech 8. a 9. října 2002. Prof. Žák je uveden mezi jednadvaceti jmény přispěvatelů, kterým bylo poděkováno za jejich příspěvky (<http://fatym.com/abcdk/000163.htm>).

Prof. Žák se též intenzivně zajímal o znovuvybudování Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. Nejen, že se aktivně zúčastnil práce v občanském sdružení „Společnost pro obnovu Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze“, ale také několika finančními dary podpořil snahu Společnosti (např. v letech 2005 a 2007 vždy v době konání valné hromady Společnosti).

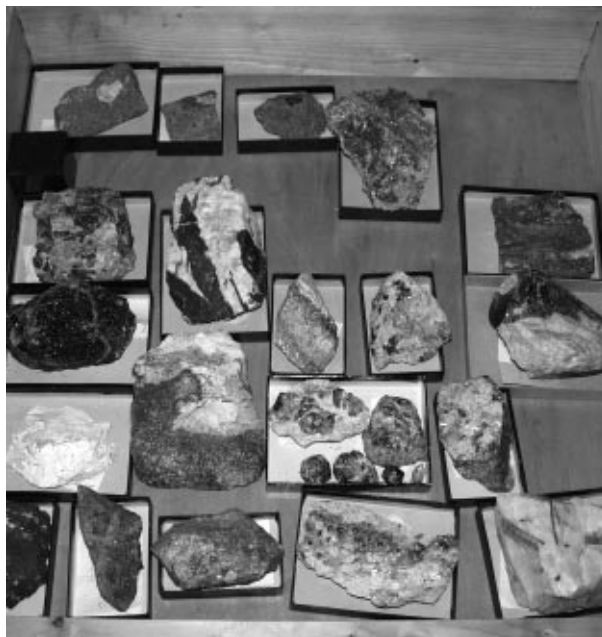
Prof. Žák věnoval mineralogické sbírce Národního muzea více jak 60 ukázek minerálů jak z ČR, tak ze světa. Jak se jednou v rozhovoru M. Fišerou prof. Žák zmínil, bylo to přání prof. F. Slavíka, aby věnoval nejlepší ukázky právě do této sbírky.

Nejvýznamnější jsou ukázky minerálů, které prof. Žák popsal (se spoluautory). První z nich, **makovickyit**, popsán Žákem et al. (1994), je ve sbírkách pod inv. č. P1N 82 888. Dalšími minerály jsou **kettnerit** (Žák, Syneček 1956), pod inv. č. P1N 43 298 a **krupkait** (Žák et al. 1974) pod inv. č. P1N 61 919. Z oblasti Chvaletice jsou ve sbírce tyto minerály: cronstedtit (P1N 40 571, Litošice - šachta č. 10), rodonit (P1N 46 347 a 49 991, Chvaletice), tefrit (P1N 52 898, Chvaletice, lom), helvín (P1N 52 899, Chvaletice, lom), melanoflogit (P1N 57 631, Chvaletice, lom) alabandin (P1N 58 726, Litošice-Vápenka), pyrofanit (P1N 58 727, Chvaletice východ). Z ložiska Horní Krupka jsou zastoupeny, kromě výše zmíněného krupkaitu, dále molybdenit (P1N 62 125 - 62 129), bismut (P1N 62 130 - 61 132), bismutin (P1N 62 133 - 62 134), galenit (P1N 62 135), sfalerit (P1N 62 136), fluorit (P1N 62 137 - 62 142), apatit (P1N 62 143), křemen P1N 62 144, 62 150), ankerit (P1N 62 145), topaz (P1N

62 146 - 62 147), zinnwaldit (P1N 62 148), biotit (P1N 62 149) a ortoklas (P1N 61 151 - 62 153). Z dalších minerálů jmenujeme: gudmundit (P1N 14 660, P1N 49 992, Vlastějovice) a stroncianit (P1N 58 728, Kunětická hora). Ze zahraničních lokalit jsou to minerály z lokality Baite Bihorului (Rumunsko) - makovickyit (P1N 82 887, 82 888, 84 591, 84 592), hammarit (P1N 82 886) a miharait (P1N 82 889). Více jak 50 dalších ukázek minerálů, které prof. Žák věnoval Národnímu muzeu v letech 2007 až 2008, ještě není zpracováno (jde hlavně o část jeho původní osobní sbírky minerálů). Národnímu muzeu věnoval prof. Žák též profilovou sbírku petrografických ukázek (včetně výbrusů) z celé oblasti Železných hor (více jak 55 ukázek). Studijní nerostný materiál k většině mineralogických prací prof. Žáka je umístěn ve sbírce Ústavu geochemie, mineralogie a nerostných zdrojů Přírodovědecké fakulty UK v Praze. Je třeba poznamenat, že ukázky kettneritu a melanoflogitu prof. Žáka mají světovou úroveň. Na tomto místě je třeba se zmínit, že prof. L. Žák byl členem poradního sboru pro nákupy minerálů do sbírek mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea.

Prof. Lubor Žák, společně s K. Paděrou, J. Kutinou a J. H. Bernardem, patří k nové poválečné generaci mineralogů, která výrazně ovlivnila vývoj mineralogie, ale také geochemie, v druhé polovině 20. století. V osobě prof. F. Slavíka získali učitele, který výrazně ovlivnil nejen jejich odborný růst, ale také jim otevřel cestu v poznání neživé přírody v širších souvislostech. Také hluboké znalosti a zkušenosti z oboru prof. Slavík nezjištěně předával svým mladým studentům. Můžeme říci, že byli jeho nejoblíbenějšími žáky.

My, kteří jsme poznali prof. Žáka blíže, poznali jsme v jeho osobnosti člověka vnímavého, upřímného, plného pochopení pro naše slabosti, přítele našich starostí i úspěchů, člověka milujícího svoji práci a Boha. Budeme na Vás, pane profesore, vzpomínat s láskou až do posledních našich dní.

Obr. 8 Část sbírky nerostů prof. L. Žáka. Uprostřed níže ukázky granátu z lokality Přibyslavice u Čáslavi. Další délka krabičky 11 cm. Foto M. Fišera.

Literatura

- Čech F., Povondra P. (1963): Přírodní výskyt kysličníku molybdenového, MoO_3 , v Krupce (molybdit, nový minerál). - *Acta Univ. Carol., Geol.* 1, 1-14.
- Kašpar P. (2005a): Profesor RNDr. Lubor Žák, CSc. - kulaté jubileum 80 let. - *Bull. mineral.-petrolog. Odd. Nár. Muz. (Praha)* 13, 270-272.
- Kašpar P. (2005b): Profesor RNDr. Lubor Žák, CSc. - kulaté jubileum 80 let. - *Zpravodaj Čes. geol. Spol.* 2005, 8-9.
- Litochleb J. (1995): K životnímu jubileu Prof. RNDr. Lubora Žáka, CSc. - *Bull. mineral.-petrolog. Odd. Nár. Muz. (Praha)* 3, 279.
- Mumme W. G., Žák L. (1985): Paděraite, $\text{Cu}_{5.59}\text{Ag}_{1.3}\text{Pb}_{1.6}\text{Bi}_{11.2}\text{S}_{22}$, a new mineral of the cuprobismutite-hodrushite group. - *Neu. Jb. Mineral., Mh.*, 12, 557-567.
- Paděra K. (1985): Doc. RNDr. Luborovi Žákovi, CSc., je šedesát roků. - *Čas. Mineral. Geol.* 30, 439-440.
- Žák L., Syneček V. (1956): Kettnerit, $(\text{CaF})(\text{BiO})\text{CO}_3$, nový nerost ze skupiny fosgenit-bismutitové. - *Čas. Mineral. Geol.* 1, 195-197.
- Žák L. (1967): Find of pyrophanite and melanophlogite in Chvaletice (E. Bohemia). - *Čas. Mineal. Geol.* 12, 451-452.
- Žák L. (1972): A contribution to the crystal chemismy of melanophlogite. - *Amer. Mineral.* 37, 779-796.
- Žák L., Syneček V., Hybler J. (1974): Krupkaite, $\text{CuPbBi}_3\text{S}_6$, a new mineral of the bismuthinite-aikinite group. - *Neu. Jb. Mineral., Mh.*, 12, 533-541.
- Žák L., Frýda J., Mumme W. G., Paar W. H. (1994): Makovickyite, $\text{Ag}_{1.5}\text{Bi}_{5.5}\text{S}_9$, from Baite Bihorului, Romania: The ^4P natural mineral member of the pavonite series. - *Neu Jb. Mineral, Abh.* 168 (2), 147-169.
- Poznámka:* Bibliografii prací prof. L. Žáka (Kašpar 2005a) doplňujeme o tyto citace:
- Žák L. (1966): Zur Genese der Lagerstätte Krupka (Graupen). - *Ber. Deutsch. Ges. Geol. Wiss., B, Miner. Lagerstättenf.* 11, 2, 258-260.
- Žák L. (1968): Melanophlogite from Chvaletice (E. Bohemia). - *Int. Min. Ass. Meet. Prague 1968*, 107-108.
- Žák L. (1984): Mineralogické vědeckovýzkumná činnost katedry mineralogie, geochemie a krystalografie (PřF UK) za posledních 30 let. - In: Sborník referátů přednesených na konferenci k 20. výročí Ústavu geologických věd a k 30. výročí kateder geologických oborů. - MS Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 69-74.
- Žák L.: Některé mineralogické a genetické poznatky z chvaleticko-litošického ložiska v Železných horách. - původní periodikum nebylo zjištěno.

Milan Fišera s použitím článků Paděry (1985), Litochleba (1995) a Kašpara (2005a,b) - viz výše.